

L.KUCHERIAVA, S.TKACHENKO

STYLISTIC FUNCTION AS THE MAIN FUNCTION OF THE LITERARY WORK

The issues about functions of proper names of the literary work are observed, particularly the stylistic function is considered to be the major one.

Key words: functions of poetonyms, author's meaning, stylistic function, literary work, antonomasia, stylistic figures of speech.

УДК 81'253

Олена ЛИТВИН

ТИПОЛОГІЧНА СХОЖІСТЬ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ ПОДЯК І ВИБАЧЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено типологічній схожості мовленнєвих актів подяк і вибачень в англomовному дискурсі. Одна з центральних проблем у прагмалінгвістиці – зв'язок між формою і функцією у мові. Мовленнєві акти подяк і вибачень вимагають різних стратегій залежно від ситуації, віку та статусу співрозмовників.

Ключові слова: мовленнєві акти, подяки, вибачення, типологія, англomовний дискурс.

Мовленнєві акти подяк і вибачень – це невід'ємна частина спілкування, чи то спонтанна розмова, чи то підготовлена офіційна бесіда. Автор статті розкриває специфіку правил спілкування, які базуються на основі семантичних і синтаксичних поняттях, керують усією процедурою розмови, дають можливість установити передбачені і непередбачені аспекти спілкування. Загалом, вони є найголовнішою частиною будь-якого дескриптивного процесу, навіть у найпростіших вербальних формах людських взаємин.

Багато закордонних дослідників, таких як С. Браун, С. Грінбаум, Р. Квірк, Ф. Коулмас, С. Левінсон, Г. Ліч пов'язують мовленнєві акти подяк і вибачень із загальною теорією ввічливості або з поняттям «образ». Згідно з їх твердженням, «образ» – це імідж, який кожен член суспільства обирає для себе – негативний або позитивний. Негативний образ – це бажання кожного індивіда, щоб його дії були необмежені і виконувались без зайвих заперечень іншими. Позитивний – це бажання кожного індивіда, щоб його дії були потрібні іншим. Отже, *мета статті* полягає у розкритті

типологічної схожості мовленнєвих актів подяк і вибачень в англомовному дискурсі.

Формула подяк – це найбільш важливий аспект індивідуальності співрозмовників – бажання бути оціненим, зрозумілим, сподобатись, справити враження на когось. Формула вибачень стосується формальної ввічливості, невтручання, тобто бажання кожного співрозмовника, щоб його дії не контролювалися і не піддавалися натиску. Співрозмовники розробляють різні стратегії поведінки. Позитивна стратегія ввічливості орієнтована на позитивний образ слухача, позитивний імідж, який він хоче для себе створити. Наприклад, найбільш нейтральна форма ввічливості «*thanks*» зм'якшує дії адресата, ввічлива формула «*thank you*» допомагає розвинути більш тісні, дружні стосунки, виражаючи подяку за добродійність та уникнення дискомфорту ситуації. Розглянемо приклади:

(1)

A: “*Come in*”.

B: “*No, thanks. But I'd be glad if you'd order me the taxi. I'll wait outside*”.

A: “*Won't you come in, Nick?*”

B: “*No, thanks*» [7, с. 143].

(2)

A: «*Thank you for your hospitality*”.

“*We were always thanking him for that - I and the others*”.

B: “*Good-bye, - I called. - “I enjoyed breakfast, Gatsby”* [7, с.155].

У прикладі (1) нейтральна форма ввічливості «*thanks*» пом'якшує дію реципієнта (*Nick*) тим, що він є людиною, чії риси і характер сприймаються і подобаються іншим. У прикладі (2) форма ввічливості «*thank you*» – результат вираження подяки за гостинність. Вона допомагає розвинути тісні дружні стосунки та зменшити напруження в бесіді між співрозмовниками, акцентуючи увагу на господарі будинку. Головна мета такої формули ввічливості – це гармонія у стосунках між людьми. У цьому прикладі адресат визнає повагу до свого слухача, відповідаючи всім нормам етикету.

Для вираження ввічливості за негативну дію співрозмовник обирає вибачення з великими складними граматичними конструкціями, за допомогою яких він вибачається, зменшуючи свої здібності. Наприклад: *I'm terribly sorry to bother you; I'm awfully*

sorry; A famous excuse; Excuse me, would you; be by any chance; Excuse me sir, would it be all right if I, I beg your pardon. Використовуючи ці формули, співрозмовник визнає свободу дій іншого і вибачається за докучливість чи свою поведінку. Розглянемо приклади:

(3)

A: “*A famous excuse! You ought to have known me*”.

B: “*I knew you, though you were going ahead like a steam-engine. Are the police after you?*” [1, с. 31].

(4)

A: “*I beg your pardon, but Mr. Gatsby would like to speak to you alone*”.

B: “*With me?*” *she exclaimed in surprise*”.

A: “*Yes, Madame*” [5, с. 54].

Завдяки незвичній формі «*A famous excuse*» (3) і дуже формальній «*I beg your pardon*» (4) адресати в прикладах визнають повагу та волевиявлення реципієнта і вибачаються за своє втручання у справу. Ці приклади – випадки ввічливості за негативний учинок. Вони характеризуються стриманістю і повагою до слухача.

Одна з центральних проблем у прагмалінгвістиці – зв’язок між формою і функцією в мові. В англomовному дискурсі існує деяка схожість між мовленнєвими актами подяк та вибачень. Це означає, що співрозмовники повинні знати, як сказати ‘*I’m sorry*’ чи ‘*Thank you*’, а також, коли і кому, згідно з ситуацією і нормами. Наші знання у відчутті вибору форми іноді можуть нас підвести, тоді потрібна інтуїція.

Існує спільне поле, на якому вплив подяк і вибачень одночасно сприятливий. Коли дуже важливо відрізнити предмет подяки від предмета вибачення, тільки незначна зміна в інтерпретації ситуації може повернути до прихильності при подяках чи суворості при вибаченнях. Розглянемо приклади:

(5)

A: “*Thank you so much, Dr. Rogers, you’ve been very kind*”.

B: “*That’s all right*” [6, с. 20].

(6)

A: “*Excuse me please, Paula. But I’m in a bit of a hurry. I’ll probably see you later*”. *Liam Rogers was brusque as he brushed past her and strode to the door.*

B: “*That’s all right*” [6, с. 131].

(7)

A: *“Thanks a lot for the lift.” The child looked at me as she stood on the road side, a shabby, rather touching little figure in her worn jeans[...]*

B: *“Not at all”* [6, с. 154].

(8)

A: *“I’m sorry,” I faltered, suddenly feeling shaky.*

B: *“Not at all”* [6, с. 16].

Усі приклади схожі між собою. В А-В парах заключне слово залишається за стороною В, хоча вираження подяки чи вибачення несе за собою А. Але сторона В теж має таке функціональне значення, залежно від ситуації. Отже, в наведених прикладах немає чіткої диференціації між формулою подяки та вибачення.

(9)

– I’m so grateful, how can I ever repay you. I could see he was a bit of a tease, matching his mood to the old lady’s, and she obviously loving every minute of it. For this alone I felt a swift rush of gratitude [6, с. 29].

Зв’язок між предметом подяки і предметом вибачення – це поняття зобов’язання. Мовленнєві акти вибачення виражають жаль за помилку чи образу. Співрозмовник може визнати свою провину, кажучи: *«It was my fault, I’m terribly sorry»*. Поняття зобов’язання може впливати на співрозмовника, коли йому потрібно виразити подяку. Вступ авторів у книжках чи початкові примітки у статтях – типовий приклад [3, с. 79]. Подяка за допомогу в коментарях, припущеннях традиційно виражається фразами, як: *«I am greatly/ deeply/ equally indebted to...; for much of... I am indebted to N.N.; the author holds a debt of gratitude to many»* і т. д.

Безперечно, поняття «зобов’язання» не обумовлює, щоб кожний індивід користувався чітко встановленими правилами [3, с. 80]. Це лише категорія, яка викриває спільні риси між мовленнєвими актами подяк чи вибачень у цій ситуації (див. рис. 1).

Випадки використання мовленнєвих актів подяк та вибачень ще називають перекрученими (*corrupt uses*), якщо вирази подяк і вибачень вживаються специфічно, не у своїй головній функції, тобто використання лінгвістичного матеріалу у сфері комунікативних функцій відрізняється від засобу вербалізації подяк та вибачень. Переважальний серед них – це ввічливий камуфляж образливих дій. Вираз *«thank you»*, наприклад, у деяких випадках використовується для закінчення думки співрозмовника, незважаючи на зміст бесіди.

Вирази «*excuse me*», «*excuse me but*» не можуть розглядатися як функції мовленнєвих актів співрозмовника, який намагається слідувати аргументам, незважаючи на заключне слово адресата [3, с. 91].

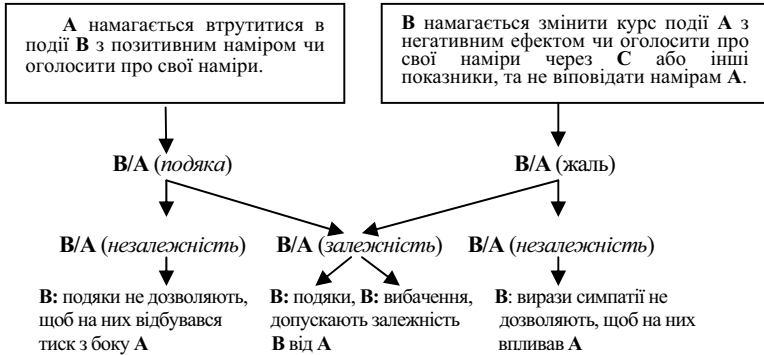

Рис. 1. Взаємозв'язок між подяками та вибаченнями

Іноді нам важко чітко визначитися, коли вибачитися чи висловити подяку. У житті існує багато ситуацій, коли терміново треба звернутися до когось по допомогу. Зазвичай, щоб показати свою ввічливість, співрозмовник не може одночасно подякувати і вибачитися – це неможливо. Ці дві формули несумісні. Отже, вибір залишається за людиною, яку форму вона вважає за потрібну, таку й обере, залежно від ситуації. Кожне вибачення для співрозмовника може бути простим, якщо представлена одна стратегія, і складним, за наявності декількох стратегій або їх повторення.

У лінгвістиці виокремлюють прямі та непрямі мовленнєві акти.

Прямі мовленнєві акти складаються з формул подяк та вибачень. Мовленнєві акти, які не вмщують ці формули, є непрямими. До прямих мовленнєвих актів відносяться: “*Thanks, I apologize, Sorry, Grateful*”. До непрямих мовленнєвих актів належать: “*It was nice of you to do this!; Oh, shouldn't have done it!; I wish I hadn't been so careless!; It was really bad of me to break it*”. Розглянемо приклади:

(10)

A: "I've gone and broken your record-player. I wish I hadn't been so careless with your record-player. It was really bad of me to break it" [4, c. 27].

(11)

A: "Perhaps you haven't noticed it, but it's interfering with the radio".

B: "I shan't be much longer" [8, c. 23].

У цих прикладах вибачення існує в кожній репліці, але це зроблено опосередковано, тобто без стандартної формули вибачення.

Протягом останніх років дуже широко обмірковувалась в соціолінгвістиці та прагматиці теорія мовленнєвих актів, а також рутинність людської мови в повсякденному житті. У кожному суспільстві існують чітко встановлені комунікативні ситуації, в яких співрозмовники діють автоматично. Рутинні вирази подяк та вибачень відображають поняття соціальної системи, їх важливість для мови та культури. Вони є інструментом, яким користуються співрозмовники для знаходження спільної мови, вирішення важливих проблем та прийняття серйозних рішень. За словником Вебстера, «рутина – це звичайна, більш-менш незмінювана дія (процедура), яка використовується традиційно або за звичкою людини в діловому чи повсякденному житті». Оксфордський словник трактує рутину як «звичайний курс дій, більш-менш незмінювані механічні дії або обов'язки». Згідно з цими правилами рутину можна спостерігати в розмові між людьми, один із показників якої – повторювання виразів, що веде до автоматизації. Розглянемо приклади:

(12)

A: Suddenly I felt depressed, longing for something. I felt it was forever beyond me. I got to my feet. "Thank you, Doctor," I said automatically.

B: "Now you can return to your interrupted lunch".

A: "I'm... sorry I had to disturb you."

B: "One of the hazards of my profession", he returned formally, "as of course you must know" [6, c. 73].

(13)

A: "[...] Thank you, Dr. Frederick", I returned crisply, restraining him laughter. I looked at Liam Rogers.

B: "Thank you again, Doctor. Good-bye" [6, c. 75].

У цих прикладах формула подяки «*Thank you*» і формула вибачення «*I'm sorry*» – лінгвістичні рутини, які використані співрозмовником автоматично, щоб закінчити бесіду з лікарем. Крім виразів *Many thanks and apologies, I'm sorry, I have to...,* фрази *Good to see you! How are you? Take care!* і т. д. сприймаються як шаблонні вирази, які втратили свою експресивність [9, с. 411].

Мовленнєві акти подяк і вибачень можна охарактеризувати залежно від їх семантичного значення, яке може змінюватися в процесі спілкування співрозмовників. Вони вимагають різних стратегій, залежно від ситуації, віку та статусу співрозмовників. Міжособові стосунки людей – один із головних чинників, який впливає на ситуацію. Це можуть бути стосунки між друзями, членами сім'ї, начальника і підлеглого або взагалі незнайомих людей. Отже, соціальні стосунки співрозмовників і головні критерії подяк і вибачень встановлюють ступінь ввічливості, яку слід обрати в даній ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bronte S. *The Professor* / S. Bronte. – New York : Penguin, 2000. – P. 31.
2. Brown P. *Universals in Language Use: Politeness Phenomena // Questions and Politeness* / P. Brown, S. Levinson. – London : Cambridge Univ. Press, 1978. – P. 66.
3. Coulmas F. *Poison to Your Soul // Conversational Routine* / F. Coulmas. – The Hague : Mouton, 1981. – P. 69–92.
4. Edmondson H. *Data fabricated* / H. Edmondson. – New York : Penguin, 2000. – P. 27.
5. Fitzgerald F. S. *The Great Gatsby* / F. S. Fitzgerald. – К. : Dnipro Publishers, 1995. – P. 54–155.
6. Hughes C. *Nurse at Golden Water* / C. Hughes. – London: Mills and Boom, 1978. – 214 p.
7. Leech G.N. *Principles of Pragmatics* / G. N. Leech. – London : Longmans, 1983. – P. 125.
8. Osborne K. *Look Back in Anger* / K. Osborne. – New York : New American Library, 1995. – P. 23.
9. Quirk R. *A Grammar of Contemporary English* / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech. – London : Seminar Press, 1972. – P. 411.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2010

O. LYTVYN

TYPOLOGICAL SIMILARITIES OF THANKS AND APOLOGIES IN ENGLISH DISCOURSE

This paper is aimed at describing typological similarities of thanks and apologies in English discourse. One of the main problems in semantics and pragmatics is a correlation between a form and a function in the language. Thanks and apologies demand different strategies due to the situation, age and status of the interlocutors.

Key words: thanks, apologies, typology, English discourse.

УДК 413.13(43)

Олеся ЛЯЩЕНКО

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті проаналізовано імпліцитні та експліцитні знаки присутності мовної особистості перекладача в поетичному тексті. Розглянуто рівень складності авторського повідомлення як ключовий чинник у виборі прийомів, які використовує перекладач для відтворення прагматичного ефекту першотвору в перекладі.

Ключові слова: оригінал, переклад, дискурс, мовна особистість, комунікативна модель тексту

Упродовж останніх десятиріч в низці гуманітарних наук підвищилась увага до процесів комунікативної взаємодії, до типів суб'єктивності та специфіки їхньої реалізації в багатомірних дискурсивних практиках. У контексті динамічного функціонування різноманітних культурних семіосфер дискурс як єдність кодифікованих мовних вживань, пов'язаних з певним типом суспільної практики [17, с. 257], постає надзвичайно важливим інструментом комунікації, за допомогою якого формується етноментальна картина світу, відбувається засвоєння та передача людського досвіду, встановлюються стосунки *Я* та *Інший* в канонічних та неканонічних інтерактивних ситуаціях. Одним із виявів багатоманітних дискурсивних практик постає художня творчість. Ще М. Бахтін відзначав, що «суттєвою (конститутивною) ознакою висловлювання є його зверненість до когось, його адресованість. На відміну від одиниць мови, слів та речень, які є